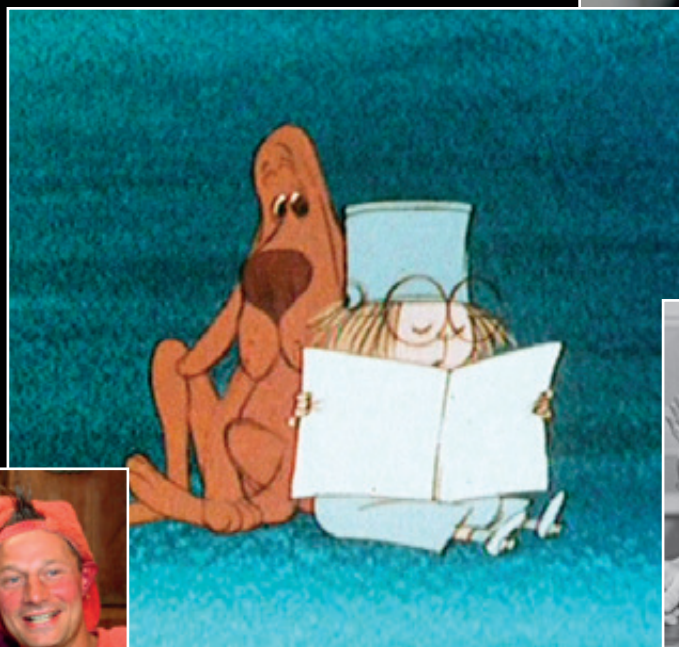

Fjernsyn for Børn

Vores fælles historie

Nina Sahl

Fjernsyn for børn

Vores fælles historie

Nina Sahl

*A*uctoris

Fjernsyn for børn

© 2013 Nina Sahl, forlaget Auctoris

Omslag: Lars Clement Kristensen
Grafisk tilrettelæggelse: Dafolo A/S
Redaktør: Nanna Lund
Korrektur: Jonas Jørgensen

Bogen er sat med Minion og trykt hos Dafolo A/S
Printed in Denmark 2013
1. udgave, 1. oplag

Svanemærket trykkeri 541-816

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med Copy-Dan, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer.

Oversigt over fotos og credits findes bagest i bogen.

Alle rettighedshavere til denne bogs billedmateriale er søgt, men desværre er der få, som ikke er fundet. Skulle nogle mene sig berettiget, kan henvendelse ske via forlagets hjemmeside.

ISBN 978-87-9961-980-1

Forlaget Auctoris
auctoris.dk

Indhold

Børnefjernsynet – vores fælles historie	13
1. Det begyndte i radioen	15
Børnefjernsynet kommer	23
Hannes historie	26
2. Børnefjernsyn for begyndere	29
Andy Pandý – og humor i børnehøjde	35
Dukken Didde og onkel Olaf	39
Børnetime	44
Jørgen Clevin – Danmarks største legebarn	52
3. Skolelærerfjernsyn	55
Mogens Vemmer	58
Dukker på ballonfart	64
Ingrid og Lillebror	68
Ingrids historie	78
Sørøver Sally – og noget nyt i gære	83
4. Stærke pigeroller	89
Sonja fra Saxogade	90
Den rigtige Sonja	100
Super Carla	101
Farvel, jeg hedder Kurt	107
Thomas Winding – lyden af barndom	113
Hvor blev drengene af?	116

5. For de mindste	
– fjernsyn i en pædagogisk brydningstid	119
Legestue	122
Kaj og Andrea – og en plads i kulturkanonen	128
Povl Kjøller og musikken	136
Anna og Lotte – Nøj, det’ for børn	139
Ibens historie	150
Evalueringsværktøjet PiP - Picture in Picture	152
6. Alle børns Bamse	157
Bamses Billedbog.	161
Tivertifald.	169
Bamses Familie	173
Ud af skoven.	178
DR – nu med merchandise	182
7. Fattigfirserne – og børne fjernsyn, også for voksne	187
Busters Verden – og barndommens magiske realisme	189
Hulubulu – mere magi i realismen	196
Fy fy skamme.	197
Ludo	204
Fagre nye, teknologiske verden	211
Nana – „Vi boller, hvad laver du?“	213
Teklas historie	223
8. Brud på monolet	227
Bubbers Badekar	230
TV2 vil også være med	235
Trolderik.	238
Lågen i Bogen.	240

Snurre Snups Søndagsklub	244
Bubbers historie.....	248
Børnefernset som forskningsobjekt.....	252
Julekalenderforskning og uddannelse.....	254
9. Ud af 90'erne	255
Gæt en lort	260
Martin og Ketil – fra børnefernset til skolebøger	266
Prisnomineret Naturpatrulje	267
Sebastian Klein – naturligvis	268
Lille Nørd	271
Store Nørd	275
Sigurds Bjørnetime – og musikken i fokus.....	276
MGP – det' bare noget vi leger.....	280
Jacob Riising – og glæden ved at lyve for børn.....	285
Astrids historie	289
10. Ramasjang	293
Bruno – og at ville noget nyt på tv.....	297
Sommer og Cirkus – Summarum	303
DR Ultra	307
11. Glædelig Julekalender	311
Magnus Tagmus.....	312
Dukkernes jul	317
Yallahrup Færgeby.....	323
Jesper Klein	324
Børnenes U-landskalender.....	326
Jul i Gammelby	329
Poul og Nulle i hullet	332

Jul på slottet – og Danmark i lyrisk koma	335
Nissebanden	341
Fænomenet Pyrus	348
Martins historie	355
TV2 og Julemærket	360
Jesus og Josefine – og religion tilbage i julen	361
Danmarkshistorie på julekortet	366
Christian IV og jul på Kronborg	368
Mod nye horisonter – og generationer	375
Min inderligste tak til:	377
Billeder	379

Tak

Denne bog er intet soloprojekt. Den er blevet til efter mange varme og inspirerende samtaler med et væld af spændende og hjælpsomme mennesker, som har stillet beredvilligt op og øset ud af deres erfaringer og minder. Nogle har bidraget med faglighed, andre med barndommens oplevelser – mange med begge dele. I er alle i mit hjerte og mine tanker.

Ligeledes skylder jeg også en stor tak til alle de skønne mennesker, som har sendt anekdoter med barndomserindringer til mig. Uden jer havde bogen været fattigere. I fortjener en stor tak hver og en – for minderne, som ledte mig videre, og for de erindringer, der fandt vej ind på siderne.

Også en kærlig tak til jer, der ønskede at forblive navnløse og svæve vægtløse rundt inde i researchen. I ved, hvem I er.

Med kærlig hilsen,

Nina Sahl

„Børnefjernsynet kan, når man genser det, få fat i de følelser, som den voksne havde som barn. Vi bruger ikke de barnlige følelser som voksne. De er parkerede – og nogle tror, at vi er evigt naive eller tåbelige, hvis vi finder dem frem. Sådan er det slet ikke. Vi har brug for dem for at være i kontakt med os selv og med hinanden, og i virkeligheden bliver vi først rigtig fanget, når vi bliver ramt i vores følelser.”

Iben Wurbs

Børne fjernsynet

– vores fælles historie

Alle danskere har børne fjernsynet tilfælles. Hvad enten det var en del af vores opvækst eller af vores rolle som forældre, så deler vi børne fjernsynet med hinanden og har et forhold eller en holdning til det. På tværs af samfundslag og generationer er det en del af vores historie og vores minder. Det har en stærk og kulturelt sammenbindende effekt at have store oplevelser tilfælles, og børne fjernsynet er stort. Det handler om vores personlige fortælling, om nationalfølelse og i høj grad også om en overordnet fælles referenceramme, som følger med os ind i voksenlivet og binder os sammen. For uanset hvem vi er, hvor i landet vi er vokset op, og hvad vores sociale og økonomiske baggrund er, så har vi alle sammen del i det kulturelle fællesskab, der er børne fjernsyn. Og det er ikke bare fjernsyn. Det er tidsbilleder. På et bredt og overordnet plan fortæller de om tidens børnesyn, humor og alvor, om samfundets tilstand og udvikling og om vores lands sociale struktur og pædagogiske og menneskelige fokusområder gennem tiden. På et mere jordnært og personligt plan er det en sti tilbage i tiden. Børne fjernsynet lader os dykke ned i barndommen og glide rundt mellem erindringer og følelser, som er forskellige for os alle, men som har efterladt nogle spor, vi kan træde baglæns i. Ligesom med mange andre minder har børne fjernsynet en vidunderlig evne til at få os til at stoppe op og hvile et øjeblik i en erindring. En tåge et sted bagerst i hukommelsen. En følelse, der glider frem og hilser på, når vi

for eksempel hører intro-melodier fra vores barndoms programmer eller ser billeder og filmklip fra dengang, verden var tryk og varm, og figurene på skærmen var blandt vores bedste venner.

Min mission med denne bog er ikke at belyse alle aspekter af børne-fjernsynet, ligesom jeg med fuldt overlæg også er gået i en stor bue uden om alt, hvad der hedder politik. Dén bog er allerede skrevet, og for den læser, som også interesserer sig for denne vinkel, kan jeg kun på det varmeste anbefale Mogens Vemmers erindringer fra 2006.

Det er heller ikke at genfortælle alle historierne fra start til slut. Dem kan man nyde på dvd eller på www hos for eksempel DR's Bonanza eller YouTube.

Min mission er at finde det sted inden i os alle, hvor barnet bor. *Fjernsyn for Børn* handler om os. Om barndomme før og nu og om alle de mennesker, der var med til at præge os gennem den store kasse, der var vores levende vindue ud til verden. Formålet er at hilse på nogle af vores barndoms minder. At tage dem frem og støve dem af og tale med dem om gamle dage. Men det er også at kigge nærmere på nogle af programmerne og undersøge den baggrund, de er skabt på. Det er altså ikke en analyse af dansk fjernsyn gennem tiden, og det er heller ikke et stykke kritisk, journalistisk arbejde. Det her er ren kærlighed.

1

Det begyndte i radioen

I 1950'erne vrimler gaderne med børneliv. Der bliver hinket, sjippet, spillet bold og løbet om kap. Der bliver klatret i træer og fanget indianere, og der bliver siddet på trappesten og væltede træer og snakket om alt og ingenting. Der bliver leget for fuld skrue i de levende bybilleder, som genlyder af børnestemmer og sanglege, og hvor der bliver trillet kugler, kørt med dukkevogn og hoppet i elastik til den store guldmedalje.

Et tilbageblik på 50'ernes Danmark afføder let associationer om et renskuret Lille-Per-land, hvor alle børn er nærmest absurd velopdragne og besidder en forventet og selvfølgelig høflighed. Det er måske heller ikke helt forkert, for her i uskyldens årti hersker dyder som høflighed, dygtighed og sociale traditioner. Børn skal opdrages til positive begreber som hjælpsomhed, retfærdighed og pligtfølelse samt autoritetstro og så naturligvis til at leve i de kønsrollemønstre, som samfundet på det tidspunkt er struktureret efter. Piger skal være søde og omsorgsfulde, hvilket de træner på både dukker og små søskende. Drengene skal være raske knægte og pigernes beskyttere og forsørgere.

Orden, tradition og autoritet udgør grundpillerne i den dannelse, man higer efter i samfundet, og står derfor også øverst på ønskesedlen over de normer, man ønsker at udvikle hos datidens børn og unge. I dag bruges begrebet 'de gode gamle dage' ofte til at beskrive denne uskyldsrene tid. Som en eftertragtet periode, vi søger tilbage til i følel-

serne, selvom vi som samfund og kultur har spejlvendt fortegnene ud for begreber som pligtfølelse og autoritetstro. De blide 50'ere passer ikke helt ind i nutidens Danmark, men de idylliske forestillinger giver genklang et sted inden i os alligevel.

Det renskurede Lille-Per-land er naturligvis heller ikke hele sandheden, for til trods for alle den tids velmenende voksnes ihærdige forsøg er børn heldigvis børn, og sådan nogle kan ikke altid tøjles. Men de er altid åbne for underholdning og nysgerrig udvidelse af deres horisonter, og her kommer radioen ind i billedet. For når radioen i 50'erne spiller noget for børn, er der helt roligt på gulvet foran den skrattende boks.

Indtil 1959 bærer Danmarks Radio det kønne navn Statsradiofonien. En institution, der bliver oprettet i 1925, og som har til opgave at oplyse og underholde danskerne gennem radioprogrammer af forskellig slags.

Allerede ved Statsradiofoniens opstart opereres der med et fænomen, man låner fra England. Det handler i sin grundform om, at radioens, og senere også fjernsynets, programmer som udgangspunkt skal have en rettesnor og nogle målbare parametre at leve op til. De skal være en service for offentligheden, og begrebet er naturligvis public service.

Dengang som nu fungerer økonomien efter bedste engelske tradition uden reklameindtægter, modsat den amerikanske public service-model. Radiofoniens brugere, lytterne, betaler licens, og for den får de et bredt udvalg af udsendelser og programmer, der søger at nå så

mange som muligt gennem deres indhold. I radioens tidlige år gælder det især programmer som gudstjenester og klassisk musik, forskellige typer af foredrag samt nyhedstelegrammer fra Pressens Radioavis. Alt sammen ganske sobert, men man kan næppe undgå at bide mærke i den alvor og højtidelighed, disse programmer indeholder. De er ikke synderligt debatskabende eller samfundsudviklende, men primært oplysende og dannende. Selv underholdningen skal gerne være af kulturelt dannende karakter, før den finder vej ud i æteren.

Formidling af kunst, kultur og oplysning til den brede befolkning er hele kernen i radioen som det folkelige medie. Selv radioteatrets hørespil, der fungerer som kulturbærende underholdning, består af bearbejdede udgaver af blandt andre Holberg, Heiberg og Molière.

Op gennem 30'erne gør den egentlige underholdning så sin entré. Radioen bliver almindelig i flere og flere hjem, blandt andet hos den store arbejderklasse, som ikke tidligere havde økonomi til at være med på det nye massemedie.

Samfundet ændrer sig, radioen breder sig og ønsket om en mere folkelig programside opstår. Radiorådets socialdemokratiske formand og senere kulturminister Julius Bomholt udtaler i 1940 om radioens hørespil:

„Hvem lytter til Hørespillet? Maaske Tusinder. Maaske Titusinder. Maaske Hundredtusinder. En uoverskuelig Skare af vidt forskellige Mennesker: Husmoderen, der er færdig med sin Opvask, Bonden, der kommer ind fra Stalden, Arbejderen, der piberygende sidder og funderer over Radioavisens Nyheder, Portneren, Syersken, Chaufføren, Ad-

junkten og hans Husassistent. Det er en Hær, der spænder over mange Aldersgrader, mange Stillinger og Erhverv, fra den højeste intellektuelle Elite til ganske jævne og ulitterære Avislæsere.”

Begrebet målgrupper begynder at blive et emne, der arbejdes med, og blandt dem er børnene. Faktisk har de allerede siden 1926 været en målgruppe for sig selv, når programmet *Drengetid* med Danmarks første fjernsynsdirektør Jens Frederik Lawaetz som programudvikler og vært bliver sendt.

Senere kommer flere programmer til, som er målrettet børnene, men den smalle målgruppe stiller ikke mange krav, og hvis de gør, høres de næppe, for modsat i dag blander forældrene sig uden om børnenes mediebrug.

Populærmusik og forskellige typer af radioserier begynder at fylde på sendefloden op gennem 30'erne. Radioteatrets hørespil udvikler sig fra de klassiske opsætninger til mere folkelige fortællinger, og ganske ligesom nutidens store søndagsdramaserier kan også de hørespil lægge gaderne øde. Den første helt store serie er en udsendelse ved navn *Familien Hansen*. Den får et solidt greb om danskerne og deres søndagsvaner. Også børnene, selvom programmerne bliver sendt om aftenen.

„Da jeg var barn, hørte vi radiospil om Familien Hansen hver søndag. Jeg kan huske, at jeg skulle i seng klokken otte, men om søndagen fik jeg lov at være med oppe og høre. Det var noget særligt, jo. Og det stod på i så mange år, at jeg endte med at vokse til.”

Ruth Jørgensen, f. 1936

I 50'erne kører der flere forskellige programmer for børn og unge i radioen. Hovedparten af udsendelserne er enten for voksne eller bredere familieorienteret, men i tråd med resten af samfundets udvikling begynder børn og unge at fylde mere og mere i befolkningen. De udvikler en egenret og en synlighed, som er ganske ny. Et stigende antal udsendelser henvender sig derfor efterhånden direkte til de nye målgrupper. Den ene af disse målgrupper er dem med Brylcreem i håret og amerikanske slangudtryk som en ny trend i sproget. Den anden er dem med sår på knæene og græs i håret, der kommer drønende ind udefra og tænder for radioen klokken fem. Og som slukker igen lige så hurtigt, hvis det er kedeligt den dag. Det er naturligvis børnene.

„Ja, Børnetime, det var noget, man skulle høre. Vi tændte for radioen på København-Kalundborg, og så sad vi muse-stille med store ører og lyttede til ham Onkel Oplæser. Lige dér i ulvetimen, hvor maverne begyndte at knurre, og mor havde travlt i køkkenet.”

Frank Jørgensen, f. 1937

I sand public service-ånd er programmerne skruet sammen efter devisen *viden, oplysning og dygtiggørelse*, og folkeoplysning og undervisning er nøgleordene for samtlige udsendelser til børn. Det gælder lige fra *På opdagelse med Onkel Kai* til *Børnenes Brevkasse* og *Den usynlige Klub*. Indholdet er forskelligt, men formålet er i vid udstrækning det samme: dannelse og læring pakket ind i underholdning.

Også programmer som *Ugerevyen* og *Søndagskomsammen* er en del af radioens børneunivers, og de mindste kan høre, når musen Hannibal fortæller, ligesom de lytter til den populære børnebogsforfatter

og sanger Inge Aasted. Hendes program *Godnat til de små* har, ud over historier og fortællinger, også en ganske særlig musikalsk side med danske børnesange sunget og indspillet af hende selv. Hun udgiver både plade og bøger med sange og historier og er på den måde med til at skabe et forhold til sine små lyttere uden for radioen. Det samme gør blandt andre *Dukken Didde*, da hun ligeledes udkommer på plade og i bogform, inden hun senere går på fjernsynet.

I det hele taget bliver der brugt mere og mere energi på at gøre børnene opmærksomme på de forskellige programmer. I bladet *Hallo Hallo for Piger og Dreng*e oplyser Statsradiofonien om den kommende måneds programmer, og der gives forskellige henvisninger til bøger og andre ting, der har den ene eller den anden relevans for udsendelserne.

Der gøres også en indsats for at indlemme børnene i radioens magiske univers og skabe fællesskaber gennem æteren ved forskellige former for klubber. Programmet *Søndagskomsammen* udsender hver anden søndag en række kodede beskeder, som børnene skal søge at afkode og forstå. Kun de børn, der har det hemmelige alfabet, kan være med i legen, og det gælder selvfølgelig om ikke at stå uden for fællesskabet.

Lidt mere pædagogisk er programmet *Maleklubben*, som føres an af den kendte kunstner Harald Isenstein. Her handler fællesskabet ikke om hemmeligheder for de indviede, men om at få så mange med som muligt. Klubben er åben for alle, der sender en tegning ind til Isenstein. Selv forklarer han klubbens formål sådan:

„Det er en klub, hvor vi først og fremmest skal have det hyggeligt og lære at se tilværelsen i muntre farver.“

Radioprogrammer og siden også tv-programmer følger tidens børnesyn, som det også ses i blade og litteratur til børn. Hos Statsradiofonien ser man måske nok børn som en befolkningsgruppe for sig, men i 50'erne gælder det overordnede børnesyn, at børn er kommende voksne. De er ikke fuldgyldige samfundsborgere, men voksne inspe som skal formes og modelleres efter en skabelon af traditionelle kerneværdier, og hos Statsradiofonien er man sig sit ansvar meget bevidst. Monopolet giver ikke kun frihed i programudvikling, men også ansvar for kvalitet, og det er de to ting, man stiler efter i produktionen af udsendelserne. Også til børn.

I årene inden fjernsynet kommer i handlen herhjemme, skriver blade og aviser den ene artikel efter den anden om, hvordan udviklingen skrider frem. Man følger nøje med i medierne, så da de første apparater kommer til salg, er befolkningen varmet godt op og har fulgt med på sidelinjen længe. Og artiklerne fortsætter, nu da fjernsynet er installeret i flere danske stuer, og Statsradiofonien er begyndt at producere og sende forskellige programmer.

Alt nyt bliver nøje beskrevet, og udsendelserne diskuteres i medierne. En tendens, der varer ved indtil godt ind i 70'erne, hvor der ganske enkelt sker for meget på tv, til at man kan sætte det hele under lup uden at lade avisernes omfang stige med adskillige sider.

Selvom ønsket om en rigere tilværelse findes hos de fleste, så spares der stadig i husholdningerne efter besættelsens såkaldte fem forbandede år. De sidste rationeringsmærker forsvinder for eksempel først i 1953, og aviser og ugeblade bugner af gode råd om, hvordan man bedst og mest effektivt sparer i husholdningen. Med tanke på, at et fjernsyn kunne koste i omegnen af både to og tre månedslønninger, kan det måske undre, at der allerede i 1957 er 65.000 tv-seere i Danmark – og hele 300.000 to år efter. Mange køber da også deres nye underholdningssæt på afbetaling.

Det er ganske enkelt for dyrt at indkøbe på en helt almindelig løn. Og dengang som nu følger licensregningen med. Programtimerne er godt nok meget sparsomme i de første år, men i 1959 skruer man op for antallet og begynder at sende 15 timers fjernsyn om ugen. Noget mere end den ene time, der bliver sendt tre gange om ugen til 200 udvalgte husstande, da man i 1951 indleder den prøveperiode, der bliver startskuddet på en ny æra i Danmark.

Børne fjernsynet kommer

Da fjernsynet for alvor gør sin entré i Danmark, er børneprogrammer ikke prioriteret særlig højt. Faktisk bliver de set som så langt nede i betydningshierarkiet, at de sågar filmes med billigere udstyr.

Stort set alle programmer filmes indendørs i studier, da det kræver en mindre maskinpark at skabe et program og sende det ud til seerne i den anden ende. Der er endnu ikke udviklet teknik til at gemme optagelserne, så alt foregår direkte – også børneudsendelserne. Og det er ikke helt let at få produceret et flot program, for optagelserne foregår i et lille studie med lavt til loftet, hvor elementer som projektører og kameraer har svært ved at finde plads til et godt samarbejde. De gamle kameraer larmer så meget, at der må specialbygges forede trækasser, som de kan stå i, mens der optages, hvis seerne skal kunne høre andet end en vedvarende summen fra deres fine, nye tv-apparater.

Det nyeste og bedste udstyr gemmes til især tv-teatret, som udgør stort set hele Statsradiofoniens underholdningsafdeling, og hvor de ønskede emner kunst, kultur og dannelse formidles til de voksne seere. For børnene er programmernes form, formål og indhold noget helt andet og ligger fint i tråd med den herskende pædagogiske tænkning om børn som kommende voksne. Dog skimtes hos værterne en ny og mere sprælsk kontakt mellem børn og voksne, og børne fjernsynet gør plads til at lade det udvikle sig.

I Fjernsynsårbogen fra 1955-56 forklares programmet *For de mindste* i en tone, der ikke efterlader tvivl om, at det skal være både skægt og underholdende, men bestemt også lærerigt. Og netop den

didaktiske vinkel bliver en bærende søjle i alt det børne fjernsyn, der produceres i de første år.

„(programmet, red.) For de mindste består mest af lege og ideer til primitiv beskæftigelse (...) sjov med saks og ler (...) besøg i studiet af Drengkoret, en balletdanserinde, en rigtig kineser, Pjerrot og selvfølgelig en masse børn, der har noget morsomt at vise frem.”

Det fint beskrivende sprog giver et klart og præcist billede af tidens børnesyn og programudviklernes forhold til og forståelse af den yngste målgruppe. Værter som Jørgen Clevin og Harald Isenstein er måske ikke helt enige i beskrivelsen af små børns kreative udfoldelser og udvikling som primitiv, men meningen er god. Programmernes indhold skal selvfølgelig ikke være så svært, at den ønskede målgruppe ikke vil være i stand til både at deltage aktivt og føle, at de får noget ud af det. På samme måde kan man også godt sidde i nutiden og trække på smilebåndet af den 'rigtige kineser', men igen er meningen god. Børne fjernsynet er så absolut på vej, selvom det i sine første spæde år famler sig frem i blinde og i vid udstrækning ikke gør stort andet end at sætte billeder på programmer, der lige så godt kunne være produceret til radioen. En pointe, som Danmarks Radios Mogens Vemmer uddyber senere i bogen.

Hannes historie

De havde fået fjernsyn henne hos Jesper, og han havde inviteret alle os børn på vejen til at komme og se Børnetime. Jeg plejede ellers at høre det på radioen hver dag klokken fem, men ikke den dag. Den dag skulle jeg hen til Jesper sammen med de andre og se, hvad det var for noget, som dyrlægens to forkælede unger altid snakkede om henne i skolen. Programmerne i fjernsynet.

Jeg skulle gøre mine pligter først, hvilket på fredage betød at hjælpe til med vasketøjet. Jeg husker, at jeg fór forvildet rundt med min vasketøjskurv og lagde alting på plads, så jeg kunne nå at komme ned til Jesper i tide. Jeg havde aldrig prøvet at se fjernsyn hjemme hos nogen før. Kun nede i butikkens vindue, hvor vi unger tit stod og glandede på den skærm, der vendte ud mod gaden. Når der blev vist noget, altså. Det var ikke altid, at der blev sendt programmer. Ikke ligesom i dag, hvor skærmene i butiksvinduerne viser noget hele tiden. Så mange timers fjernsyn tror jeg slet ikke, at der blev sendt. Men nogle gange viste det en udsendelse, og så stimlede alle folk sammen på gaden og kiggede. Også de voksne.

Min mor talte en del om fjernsyn. Jeg kan huske en samtale i spisestuen, hvor min mor forsøgte at forklare min far, hvor gerne hun så, at vi fik os et fjernsyn. Min far plejede at returnere hendes argumenter ved at sige, at fjernsyn var en dille, der ville gå over igen, for hvilke oplysninger kunne man måske få af fjernsynet, som man ikke kunne høre i radioen? Det tog hende vist omkring to år at få ham overtalt. Men så købte han til gengæld også et af de største og dyreste i hele butikken. 21” var det og i en smuk træramme.

Denne her fredag havde vi ikke noget fjernsyn selv endnu, og selvom min mor godt nok huskede det sådan, at alle andre end os havde fjernsyn, så mindes jeg ikke, at der var andre end Jespers forældre på vejen, der havde fået fjernsyn endnu. Og jeg skulle ned og se Børnetime hos ham. Jeg var lige ved at revne af spænding - det var næsten for godt til at være sandt. Da jeg nåede ned til Jespers hus, var der allerede ankommet et mindre hav af unger. Vi har nok været 8-10 stykker, og Jespers mor måtte få to af drengene til at rykke sofabordet, for at vi kunne være der alle sammen. Og så begyndte det! Et flimrende billede dukkede frem på skærmen, og den smule uro og småfnidder, der havde været mellem os børn, forsvandt omgående. Der var bomstille, og vi sad som forstenede og stirrede mållose på skærmen.

Jeg kan for mit liv ikke huske, hvad programmet handlede om, så det har nok ikke været noget, der har haft den store betydning. Men jeg kan huske, at vi grinede. Det var sjovt på en eller anden måde. Jeg kan også huske, at Jespers far måtte rette lidt på sit apparat en gang imellem, fordi billedet begyndte at løbe og se mærkeligt ud, men det varede ikke ret længe ad gangen, og så var der fokus igen. Og i al den tid, programmet sendte, sad vi der bare. Alle vejens unger på vores knæ og numser og sagde ikke et kvæk. Vi var helt og aldeles opslugte af alt det spændende, der skete lige foran os. Og Jesper, den heldige kartoffel, han kunne se hver eneste Børnetime, der blev sendt, hvis han havde lyst. Så det var om at holde sig gode venner med ham, indtil man måske var så heldig, at der også kom et fjernsyn hjemme i ens egen stue. Og det gjorde der jo også hos os – til sidst.

Hanne Birgitte Brandt, f. 1948

2

Børne fjernsyn for begyndere

I Børneradio er alle børns Onkel Oplæser, Alex Schnack, i 1954 begyndt at lave to ugentlige børneprogrammer. Om tirsdagen sendes programmet *For de mindste*, og om fredagen kan man nu for første gang se *Børnetime*. Programmets titel er en overførsel fra radioprogrammet af samme navn. *Børnetime* i radioen varer faktisk på et tidspunkt en time, men det ændrer både minuttal, indhold og formål et utal af gange. Det ændrer sådan set også navn flere gange gennem tiden, men ordet *Børnetime* bliver et begreb brugt om det meste børne fjernsyn, og navnet bliver hængende på danskernes tunge.

Over tid har børneprogrammerne udviklet sig til oftest at vare omkring 30 minutter, og i takt med at oprindelsen af begrebet *børnetime* har fortabt sig i glemselståger, er det dels blevet et almindeligt udtryk for alt børne fjernsyn og dels en stående joke blandt alle generationer siden de første børneseere i 50'erne: Hvorfor hedder det *Børnetime*, når det kun varer en halv?

Svaret er, at programmet selvfølgelig *engang* varede i en time. At navnet hænger ved selv i dag og henviser til et bestemt minuttal er en rest fra tidligere tider og har ikke noget med de senere programmer som for eksempel *Kikkassen*, *Legestuen* eller *Fjernsyn for dig* at gøre.

„Selvom programmets navn henviser til et bestemt minuttal, så kunne de mange udsendelser lige så godt have heddet

Børnetid eller Børnestund, for det var jo dét, det var. Tid for børn, med børn og med børnene i fokus. Vi kunne såmænd nok have ændret på navnet, men det ville måske have givet børnene det indtryk, at vi stoppede deres program. Og det gjorde vi jo ikke. Vi tog det fra radioen og kom det på fjernsynet, og derfra udviklede det sig til alt det, vi jo kender i dag. Men som udtryk og begreb lod 'børnetime' til at være kommet for at blive."

Mogens Vemmer, tidl. DR B&U chef

Det er Alex Schnack, der skriver manuskripterne til *Børnetime* sammen med ildsjælen Jørgen Clevin, som med sine kreative evner og sprudlende, billedrige humor trænger ud gennem skærmen og ind hos børnene derhjemme. Sammen skaber Schnack og Clevin en sjov og underholdende vej til læring gennem det nye, visuelle fjernsynsmedie, der efterhånden har fået sneget sig ind foran sofagruppen i mange danske stuer.

„Vi så ikke ret meget fjernsyn, da jeg var barn. Hjemme hos os havde fjernsynet sin egen stue, for min mor ville ikke have det i dagligstuen. Jeg kan huske, at det blev sat op i den lille stue, og så kunne vi se fjernsyn derinde, hvis der var noget vi ville se.

Min søster og jeg plejede at sidde på gulvet foran fjernsynet og se Børnetime. Jeg elskede, når Jørgen Clevin tegnede og fortalte. Det var helt utroligt, hvad han kunne tegne og klippe og finde på. Og det så altid så nemt ud. Bagefter prøvede vi tit at gøre ham kunsten efter, men det blev aldrig

helt ligesom på fjernsynet. Men vi øvede os vældigt! Og vi sad nærmest tryllebundne og så på, mens han kreerede det ene efter det andet for os. Stemningen var næsten magisk!”

Britta, f. 1949

Der findes i 50'erne endnu ikke nogen uddannelsesmuligheder inden for fjernsynsverdenen, så alt står og falder med den amerikanske filosof og pædagog John Deweys gamle travet af en læresætning om 'Learning by Doing'. Og selvom der i 50'erne er gode evner og erfaringer at trække på fra filmens og filmskabernes verden, så nægter fjernsynsdirektør Jens Frederik Lawaetz at gøre brug af dem. Han mener ikke, at filmfolkenes tilgang til deres fag kan bruges inden for fjernsynet, da fjernsynet er noget helt andet. Det tager lang tid at lave film, men den tid har man ikke i programudviklingen. Lawaetz' holdning er, at fjernsynet er nu og skal vise nuet. Ydermere skal det kunne fastholde børnenes interesse, for ligesom med alt andet er der grænser for, hvor længe børn synes, at noget nyt er spændende. De er hurtigt videre, med mindre man formår at fange dem med noget, de synes er værd at blive ved med at sidde stille for.

At optage og indspille fjernsynsudsendelser på bånd er ikke teknisk muligt i 1954, da *Børnetime* begynder at blive sendt. Der skal gå fem år, før Statsradiofonien i 1959 får sine to første billedbåndoptagere. Et enkelt bånd med plads til en times optagelser koster svimlende 3.000 kroner og bruges derfor både varsomt og velovervejet. Til sammenligning svarer prisen til en ganske pæn månedsløn.

Ligesom mange andre danske tv-programmer bliver *Børnetime* derfor sendt direkte til seerne derhjemme, og da man nogle år senere begynder at kunne indspille bånd, bliver programmerne slettet efter

brug, så båndene kan genbruges. En praksis man godt kan ærgre sig over i dag, for på grund af den dyre teknologi er der ikke blevet gemt ret mange af de første udsendelser. Især børneprogrammerne mangler. Det er formodentligt ikke nogen skat i børnehøjde, der er gået tabt, men den nostalgiske og barndomshistoriske værdi ville have været høj. Den pædagogiske og didaktiske kvalitet har til gengæld efter al sandsynlighed ikke været noget at skrive hjem om. Ikke af mangel på vilje, men af manglende erfaring. Dansk fjernsyns tidligste dage er et stort og åbent legerum for dem, der er interesserede i at skabe og forme det nye medie. Der er ingen fjernsynsuddannelser, ingen erfaring at trække på fra andre fjernsynsfolk og ikke andet at gå efter end mavefornemmelser og respons på programmerne, når først de er blevet sendt. Det giver et spændende arbejde, selvom programmerne måske ikke er af så høj kvalitet. Endnu.

Skønt formålet og alle de gode intentioner er på plads, så halter det med formen og de endelige programmer. De nye tv-folk er præget af radiomediet og deres erfaringer derfra, og da der ikke er andet at komme efter nogen steder, bliver det radioerfaringerne, de tager med over på fjernsynet. Resultatet bliver en metodik, hvor den visuelle del først og fremmest fungerer som underlægning til lydsiden.

I lang tid bruges fjernsynets levende billeder som understøttelse af det, der tidligere var radioens formidlingsmetode, nemlig det talte sprog. Radiolyttere kan ikke se, hvad værten ser, og han må derfor forklare alting både indgående og billedligt og meget detaljeret. En beskrivelse, som radioens lyttere bruger til at danne indre forestillingsbilleder og til at kunne følge med i, hvad der sker i programmet.

Den situation er fjernsynsseerne ikke i. De er udmærket i stand til at se, hvad der foregår, men af vane og mangel på erfaring i andre tilgange laves de første mange tv-programmer i samme forklarende og dobbeltformidlende stil. Replikker i stil med:

„Og her ser vi drengen tage sit tog op af kassen og sætte det klar på gulvet ved siden af togbanen,”

er helt almindelige og fremsiges roligt og deskriptivt, alt imens kameraet snurrer og tildeler drengen på gulvet sin udelte opmærksomhed. Hans bevægelser passer nøjagtigt til værtens beskrivelse, men den form for ensporethed er der ingen, der tænker over endnu. Her i fjernsynets spæde start er det nok, at der er kommet billeder til lyden.

En af flere måder at udarbejde programmer til børn på er ved at bruge dukker. Børnefjernsynet bruger dukkerne som en fortælleform på samme måde som et dukketeater. På den måde håber man at kunne fange de smås interesse i tilstrækkelig grad til at klistre dem til skærmen og få dem til at følge med. Indholdet er ikke altid lige heldigt, hvis man ser på det gennem pædagogfaglige briller, men formålet er i første omgang heller ikke ret meget andet end at få børnene til at tænde for fjernsynet. Så kan de sidde der og følge med hos både *Dukken Didde*, *Andy Pandys* og alle de andre.

Alt det, der handler om læring og udvikling, er søer, som programudviklerne træder vande i. Der er ingen erfaring at trække på, og så må man jo prøve sig frem. Eller købe programmer i udlandet, og det er netop, hvad man gør. Hos Statsradiofonien vender man sig til England, som er leveringsdygtige i underholdning til de mindste.

Der bliver indkøbt programmer, som oversættes til dansk og vises for de danske børn hjemme i stuerne.

Et af de allerførste børneprogrammer på dansk fjernsyn er netop engelsk. Det handler om en lille dukke i snor og sribet buksedragt og hans bedste ven, bamsen Teddy.

Andy Pandy – og humor i børnehøjde

Hos den lille, engelske dukke Andy Pandy er der plads til historierne. *Andy Pandy leger og ler* bliver et populært program hos de små børn, der troligt følger med, når programmet klinges i gang af et karakteristisk lille klokkespil og en papirblomst, der folder sig ud. Efter intro-sangen i klar sopran dukker Andy frem på skærmen, og dagens fortælling går i gang.

Programmerne om Andy Pandy og hans ven, bamsen Teddy, er allerede i 50'erne en del af den engelske børnetime, som hedder *Watch with mother*. En direkte opfordring for mødre til at sætte sig sammen med børnene, når de små skal se fjernsyn, og ikke lade dem sidde alene foran skærmen. Visuelle indtryk og historieformidling kræver hjælp til tolkning og bearbejdning, især for de mindste, og tendensen til at lade dem sidde alene foran fjernsynet er noget, de engelske fagfolk er meget bekymrede for.

I Danmark lider man hverken dengang eller nu de store kvaler hvad dét angår. Børne fjernsyn er for børn, og det passer i bund og grund de danske familier glimrende, at man kan tænde for noget børnerelevant og med god samvittighed lade dem passe skærmen selv. Englændernes bekymringer fylder ikke alverden for de danske fjernsynsbrugere. Statsradiofonien udvælger og indkøber programmer og sender dem, og i det første par årtier er det så op til forældrene selv at administrere og vurdere børnenes forbrug samt behov for forklaring eller bearbejdning bagefter.

På dansk får den lille dukkedreng og hans program navnet *Andy Pandy leger og ler*. Ligesom ved børne fjernsynet herhjemme er der en

del skolelærere knyttet til udviklingen af engelsk børnefernysyn, og det gælder også for programmerne om Andys oplevelser. Seriens vinkel er læring gennem historiefortælling – næsten som en billedbog, der bliver levende – og med en fortæller som bindeled mellem historiens figurer og barnet, der kigger på.

Lille engelske Andy Pandys ven, bamsen Teddy, og dukken Looby Loo er noget af det første børnefernysyn, der bliver vist i Danmark – og yderst populært blandt de mindste.

Andy bor i en skovturskurv sammen med Teddy. Det er helt tydeligt for børnene, at Andy Pandys ven ikke er en rigtig lille dreng, men en dukke, der bliver levende, når programmet går i gang. Det samme gælder for Teddy, for alle ved jo, at legetøj kun er levende, når man ikke kig-

ger. Derfor er historierne tredje medlem også en skøn og vidunderlig krølle på programmerne, for Andy og Teddy har en dukke. En sød lille slaskedukke ved navn Looby Loo, som kun er levende, når Andy og Teddy ikke ser det. Til gengæld er hun levende for børnene, og på den måde bliver hendes livlighed til en herlig hemmelighed, som hun deler med sine seere. Det er både et fortælleteknisk godt trick samt humor i børnehøjde, og skønt man måske ikke som voksen skraldgriner, når dukken kvikker op bag ryggen på Andy og Teddy, så er morskaben og underholdningsværdien stor for børnene. Deres naturlige humoristiske forståelse og udvikling bliver pirret, og der bliver sat skub i fantasien og den legende udvikling.

Kvindestemmen, som er fortælleren, deler alt med børnene i en stemning af tryghed og samhørighed. Hun kæder dukkernes handlinger sammen med børnenes egne erfaringer, så børnene føler sig i øjenhøjde med det, de oplever på skærmen. Herefter udvider hun med nye erfaringer – som regel en ny leg, som børnene kan lære og selv indlemme i deres eget univers efter programmets afslutning.

„Kan I gætte, hvad Teddy laver, børn?” spørger fortælleren og åbner for, at børnene hjemme i stuerne kan svare hende. Hverken Andy eller Teddy har noget sprog selv og kommunikerer udelukkende gennem fortælleren med den gestik, deres snoretræk og dukkeførere skaber.

„Viser du noget, du vil lege, Teddy?” spørger fortælleren videre, og bamsen nikker energisk. *„Er det en sang? Eller et rim?”* Men nej, ingen af delene er rigtigt gættet, og Teddy fortsætter med at lunte rundt inde bag skærmen. *„Åh, nu ved jeg det. Du vil lege en sangleg!”* udbryder for-

tælleren glad, og Teddy nikker med det meste af kroppen. Derpå kaster han sig ud i at vise en leg, mens fortælleren står for ordene.

Programmernes gentagelse på gentagelse skal sikre barnets indlæring, og pointen er selvfølgelig, at sange, lege, rim og remser skal smitte af på børnene derhjemme og få dem til at rejse sig op og lege med. Eller måske gemme det i bevidstheden og tage det frem til brug en anden dag. For præcis sådan er tendensen i især engelsk børne fjernsyn – læringsbetonet.

Anderledes ser det ud i de danskproducerede udsendelser, hvor ikke alle programmer har en synlig didaktisk bagtanke. Det gælder for eksempel en lille dame af stof og hendes rare onkel, som hygger sig ved at bruge deres sendetid på at binde både knuder og sløjfer på sproget. Først i radioen og senere også på tv.

Dukken Didde og onkel Olaf

I radioen kører der i 50'erne et program for børn med Dukken Didde. En lille, rødhåret og ikke særlig køn dukke, der snakker med sin onkel Olaf – fotografen Olaf Kjelstrup, som skriver manuskripterne til programmerne.

Dukken Didde og onkel Olaf begynder i radioen, men flytter ind i fjernsynet i 1958. De udgiver også en plade med uddrag af deres programmer, ligesom der kommer en bog om Didde, hvor hun fortæller nogle af alle sine finurlige historier.

I Didde og Olafs univers er udgangspunktet den voksne og barnet i relation til hinanden. Humor og leg med ordene er programmets nøgelfaktorer, selvom det ikke altid er helt velfungerende. Det er sjovt, men sjældent på en måde, så børnene forstår det. Til gengæld er der masser af forældre, der går og klukker over programmerne.

„Dukke Didde skulle vist nok være morsom, men jeg husker det mest for, at jeg ikke forstod pointerne. Og det forstod jeg senere som voksen, da min kone viste mig Dukke Didde-singlepladen. Jeg afspillede den og kunne da høre, at det absolut var voksenhumor, som man troede bare lige kunne omsættes til børns forståelse. Sådant var humoren, uforståelig for børn, men vi syntes jo, at dukke Didde var sød.”

Dan Hobel, f. 1949

Ikke ulig programmerne om den lille Andy Pandy bygger meget af programmet på humor. En hyggelig leg med sproget, som under den

lattermilde overflade gerne skal have den effekt, at børnenes ordforråd og begrebsforståelse bliver udvidet lidt fra gang til gang. Et prisværdigt projekt, som måske havde haft større succes, hvis sproget havde været målrettet børnene og ikke deres forældre.

Didde: Jeg har været ude at rejse. Helt nede i Italien. Og Rom! Det er der, hvor Paven bor.

Onkel Olaf: Så du så Paven, Didde?

Didde: Nej, men jeg så Poul Bundgaard.

(...)

Onkel Olaf: Sig mig, hvad vej rejste du så hjem fra Italien?

Didde: Over Storebælt! Det er vel nok stort. Og fyldt med måger, der spiste rundstykker. Og skolebørn. De havde været i Jylland og lært at sige goddaw.

En lun lille humor, som nok kræver, at man ved, hvem Paven og Poul Bundgaard er, og at man har en forståelse for sådan noget som dialekter. Men stemningen er tryk og hyggelig, når den lille Didde tager lytterne i hånden og fører dem igennem sine oplevelser, mens hun maler sproglige billeder af et barns oplevelse af tid, sted og rum. Som da hun fortæller sin onkel Olaf om en tur i Zoologisk have, hun netop har været på:

Didde: Zoologisk have er mægtig stor. Lige så stor som hele verden, tror jeg. Mindst!

Onkel Olaf: Ja, den er meget stor. Det har du ret i. Kan du godt lide alle dyrene derinde?

Didde: *Ih ja! Nej. Der var en, jeg var rigtig bange for. Mor sagde, at det var et vildsvin, men der var altså en stor dreng, som kunne læse på en tavle, hvor der stod: forsigtig-bider!*

Onkel Olaf: *En hvaffor en, si'r du?*

Didde: *En forsigtig-bider! Sådan en kender du nok. Den var grim. Men den havde nogle søde små børn.*

Igen er humoren spundet af ord og rammer de voksne, men skyder forbi målet. Børnene forstår det ganske enkelt ikke.

Nænsomt flettet ind i programmet er også små referencer til andre børnerelaterede programmer og begreber. I 50'erne findes noget, som hedder Pingklubben. Det er en børneklub i Berlingske Tidende, der bestyres af Tante Karen. Hun samler på artige børn.

Ping er en pingvin, og da Didde skal fortælle om pingvinerne til Onkel Olaf, er det naturligvis med henvisning til det, hun kender i forvejen. Præcis ligesom alle børn – og for den sags skyld også voksne.

Didde: *Ved du, hvad der var? Der var helt fyldt med pingviner. Jeg tror, det var hele Pingklubben!*

Den lille Dukke Didde taler med adskillige talefejl som en tydeliggørelse af hendes alder, men også i en anerkendelse af hendes egenret som barn. En tendens, som de første børnefjernsynspionerer med især Mogens Vemmer i spidsen kæmper hårdt for at trumfe igennem. Barnets ret til at være et barn og ikke en kommende voksen.

Talefejlene er i øvrigt også en tendens, der ses i samtidens mange film om Far til Fire, hvor Lille Per har nogle helt bestemte og børnetypiske sprogløst. Gerne bøjningsfejl og begrebsforvirring, der